

Notater

Bønnekærgård.

Søren Hansen fik i 1818, umiddelbart før ægteskabets indgåelse, fæste på sin tilkommende hustrus mors fødegård i Haldagerlille by, den senere matr.nr. 7 med navnet Bønnekærgård. Gården var indtil 1815 blevet drevet af Anna Catharina Rasmusdatters morfar Jens Andersen, men nævnte år døde han, hvorefter enken videredrev gården indtil 1818, da hun valgte af afhænde den til datterdatteren og hendes tilkommende mand Søren Hansen, idet der ikke var børn til at overtage den. Gården, der på den tid endnu blev kaldt nr. 5 af Haldagerlille, havde et hartkorn på 6 tdr. 3 skpr. 3 fjdkr. 1 6/7 alb., hvortil kom et stykke skov af hartkorn 2 skpr. 1 fjdkr. 2 5/7 alb. Gården hørte under godskomplekset Gunderslevholm-Kastrupgård, således at godsarkivalierne hører under Gunderslevholm, medens fæstebonden svarede de årlige landgildeydelse til Kastrupgård, på hvis hovedgårdsmarker han ligeledes ydede hoveriarbejde.

I folketællingen 1834 nævnes Søren Hansen på gården sammen med hustruen og børnene Anne, 12 år, Jens Peder, 9 år, Anders, 6 år, og Karen Marie, 1 år gammel. Desuden nævnes en tjenestekarl, to tjenestepiger og to tjenestedrenge. Ved folketællingen 1840 var der atter fire hjemmевærende børn, af hvilke den ældste var 15 år, så der var kun behov for en tjenestekarl, en tjenestedreng og en tjenestepige.

I 1844 kom den nye matrikulering, og her ses i Haldagerlille by ialt 8 gårde samt 10 mindre ejendomme, alle hørende under Kastrupgård. Ved denne matrikulering fik Bønnekærgård sit hartkorn ændret til 6 tdr. 3 skpr. 3 fjdkr. 2 1/4 alb.

Ifølge en købekontrakt af 30. april 1853 og et efterfølgende endeligt skøde af 2. marts 1854 købte Søren Hansen da gården til selveje, men forinden må være frastykket et mindre jordareal af 2 alb. Sælger af gården var P. Johannes Neergaard og V. Koch som eksekutorer i boet efter afdøde etatsråd og godsejer Carl de Neergaard og dennes efterlevende hustru. Det hedder her, at der var tale om den gård i Haldagerlille under "Castrup Gods", som Søren Hansen indtil da havde været fæster af, nemlig matr.nr. 7a af hartkorn 6 tdr. 3 skpr. 1 fjdkr. 1/4 alb. og 7b af hartkorn 2 fjdkr., ialt 6 tdr. 3 skpr. 3 fjdkr. 1/4 alb., svarende til 64 1/2 td. land. Købesummen var 5.500 rbdlr., hvoraf Søren Hansen udbetalte de 1100 rbdlr. i kontanter, medens han for restbeløbet udstedte en 1. prioritets panteobligation til sælger.

I folketællingen 1834 hedder det om Søren Hansen, at han både var skoleforstander og fattigforstander i Haldagerlille. Han må have været yderst velanskrevet i sognet, og fra senest 1840 var han sognefoged, et embede han bestred indtil sin død 1857.

Den 16. maj 1855 ses Søren Hansen og Anna Catharina Rasmusdatter at have oprettet et testamente til fordel for sønnen Anders, der skulle overtage gården efter dem. Testamentet har følgende ordlyd:

"Undertegnede Sognefoged og Selvejergaardmand Søren Hansen og Hustrue Ane Cathrine Rasmusdatter af Haldagerlille have, deels fordi vi ønske at vor Eiendomsgaard udeelt skal forblive i et af vore Børns Væрге, deels fordi tvende af disse have ved deres Bosættelse erholdt betydelige Forstærkninger af os, som bør komme til Afdrag i deres Arv, for at see dette ordnet, saa at der ei ved vor død skal opstaae Uenighed imellem vore Børn, efter fælleds Overenskomst vedtaget og besluttet følgende:

1.
Vor Eiendomsgaard, der under Matr.nr. 7a og 7b i Haldagerlille Bye og Sogn (står) for Hartkorn 6 Tdr. 3 Sk. 3 Fdk. 1/4 Alb. med gammelskat 37 rd. 67 sk., skal ved vor Død, eller naar den Længstlevende af os maatte finde for godt at afstaae den, tilfalde vor Søn Anders Sørensen.

Med Gaarden skal følge foruden dens fulde Tilliggende i By og Mark endvidere den fulde Besætning af Heste, Qvæg, Faar og Sviin, alle Inventariedeele, Vogne, Seletøi, Avlsredskaber, samt al den Sæd, tærsket eller utærsket, og alt det Foder, som findes i eller ved Gaarden eller paa Marken. Af disse Gjenstande: Kreaturer af alle Slags, udvendigt Inventarium af alle Slags, og hvad der er i Behold af Gaardens Afgrøde, skal saaledes alt følge med Gaarden, som forefindes der paa den Tid, den Længstlevende af os ved Døden afgaaer eller afstaaer den til ovennævnte Søn.

Vort Indbo eller øvrige Eiendele medfølger derimod ikke.

Gaarden med alt ovennævnte Tilbehør skal vor Søn Anders Sørensen overtage for 6.000 rd., sex tusinde Rigsdaler i contante Penge, saaledes at han først overtager den i Eiendommen indestaaende Prioritet og dernæst udbetaler sine Medarvinger Resten i den Ilte Juni eller Ilte December Termin, der indtræffer 1/2 Aar efter at han har tiltraadt Gaarden.

Det følger af sig selv, at han med Gaarden overtager alle samme paahvilende Forpligtelser, navnlig alle Skatter, Afgifter, Tiender, Folkeløn, Renter af Prioritetsgælden med videre, som forfalder til Betaling efter Modtagelsen.

Foruden ovennævnte contracts Overtagelsessum bliver Anders Sørensen pligtig at tilsvare:

til hans yngste Søster Karen Marie, saafremt hun ei allerede forinden

Overtagelsen har modtaget det af os, 2 forsvarlige Malkekøer og 2 Faar samt

frit Bryllup, eller hvis hun heller ønsker det istedet for Bryllup 80 rd.

Har hun modtaget disse Gjenstande forinden vi fratræde Gaarden, da bortfalder denne Post uden Vederlag.

til sin yngste Broder Hans Rasmus Sørensen 1 forsvarlig Malkeko og 1 Faar.

De ovennævnte Køer og Faar skal ei leveres de Paagjeldende forinden de komme i

a b

(?) og har Brug for dem, og skulde de ei faae Brug for dem,

godtgjøres de Værdien efter Uvillige Mænds Skjøn eller efter Overenskomst.

Naar den længstlevende af os finder for godt i levende live af afstaae Gaarden til Anders

Sørensen paa ovennævnte Betingelser, da skal han endvidere være pligtig at indgaae en skriftlig Contract om Aftægtsbolig og Aftægt efter Rimelighed og efter den Længstlevendes Ønske og

»k

derved give Sikkerhed for Aftægten i Gaarden med Tilliggende næst efter 1ste Prioritet.

2.

Da vor Søn Jens Peter Sørensen og vor Datter Ane Sørensen, givt med Gaardmand unge Anders Jørgensen i Vindstrup, ved deres Bosættelse af os ere forstrakte med Penge og Varer, som bør komme til Afkortning i deres Arvelod, saa have vi efter vore Overveielse og med vor ovennævnte Søns og Svigersøns Minde samt tillige for at vor yngste Datter kan erholde noget mere end hun efter Lovens almindelige Arvegang kan tilkomme, bestemt at de første 2.000 rd., to Tusinde Rigsdaler, af vort Bo samt af Købesummen for Gaarden og ved Salget af vort Indbo maa indkomme, skal deles saaledes, at vor Søn Jens Peter Sørensen deraf erholder 100 rd., vor Søn Hans Rasmus Sørensen 1.000 rd., vor Datter Ane Sørensen, gift med Anders Jørgensen i Vindstrup, 300 rd., vor Datter Karen Marie Sørensdatter, 600 rd., ialt 2.000 rd., derimod erholder vor Søn Anders Sørensen ingen Andeel i disse 2.000 rd, da han derfor er vederlagt ved Overdragelsen af Gaarden.

Hvad vore Efterladenskaber og Eiendele overstiger fornævnte 2.000 rd. falder derimod til Deeling imellem vore Børn efter Lovens Arvegang.

Vor Søn Hans Rasmus Sørensen og vor Datter Karen Marie Sørensdatters Andeel i ovennævnte 2.000 rd. tilkomme de ei udbetalt før Sønnen bliver 25 Aar og Datteren bliver givt, hvorimod Pengene imidlertid indskyldes i en Sparekasse og Renterne tillægges Capitalen.

■

.

■

3.

Saafremt jeg Søren Hansen ved Døden først skulde afgaae, da skal min Hustru være berettiget til at hensidde i uskiftet Boe efter mig, og naar hun skulde finde for godt i Henhold til ovenstaaende 1ste Post at afstaae Gaarden til vor Søn Anders Sørensen, da skal hun være berettiget til at bestemme, naar og hvorledes de i forrige Post ommeldte 2.000 rd. skulle udbetales vore Børn, og om hun gandske eller tildeels vil forbeholde sig Renterne deraf sin Livstid.

4.

Skulle vor Søn Anders Sørensen ved Døden afgaae forinden han har overtaget Gaarden eller finde sig foranlediget til at tage fra Fødegarden for at modtage andet Sted, da forbeholde vi os nærmere at bestemme, hvilket af vore tvende uforsørgede Børn, der skal træde i Anders' Sted og under hvilke nærmere Betingelser, og skulde saadant skee efter at den første af os ved Døden er afgaaet, da skal den Længstlevende være berettiget til at bestemme, hvilket Barn, der skal overtage Gaarden, og under hvilken nærmere Betingelse dette skal skee.

Saaledes have vi efter fælleds Overenskomst med modent Overlæg forfattet denne vor testamentariske Disposition, som vi til yderligere Bekræftelse have vedtaget for Notarius publicus. Førslev den 16de Mai 1855."

Søren Hansen har selv underskrevet testamentet, medens Anna Catharina Rasmusdatter har underskrevet "m.f.P.", hvilket betyder med ført pen og fortæller os, at hun ikke selv har kunnet skrive, hvorfor en anden har ført hendes pen. Notarius publicus for Øster Flakkebjerg herred ses derpå at have bekræftet ægteparrets underskrifter, hvorefter følger to påtegninger af henholdsvis 28. maj 1855 og 20. juni 1858. I førstnævnte påtegning erkender sønnen Jens Peder Sørensen og svigersønnen Anders Jørgensen af Vinstrup på hustruen Annes vegne sig enige i de testamentariske bestemmelser, især for så vidt angår den afkortning i arv, "vi derefter ere pligtige at taale for ved vor Bosættelse modtagne Forstærkninger", og i sidstnævnte påtegning bekræfter Hans Jørgensen på sin hustru Karen Marie Sørensdatters vegne, at være blevet fyldestgjort for, hvad der i henhold til testamentet skulle tilfalde hende, dels i form af kontanter og dels i form af to malkekøer og to får samt frit bryllup.

i
Der foreligger herefter en tinglyst deklaration af 18. december 1859, hvori det hedder:

"Undertegnede Ane Cathrine Rasmusdatter, Enke efter Sognefoged og Selveiergaardmand Søren Hansen af Haldagerlille der i Henhold til det medfølgende af min afdøde Mand og mig under 16de
i,
18

Mai 1855 oprettede Testamente, hensidder i uskiftet Bo efter ham og hidtil er vedblevet Besiddelsen af min Eiendomsgaard i Haldagerlille erklærer herved i Medfør af den mig i Testamentet givne Bemyndigelse at have afstaaet den mig for min Levetid tilkommende Brugsret til nævnte Gaard, der under Matr.No. 7a og 7b staaer for Ager og Engs Hartkorn 6 Td. 3 Sk. 3 Fdk. 1/4 Alb. med Gammelskat 37 rd. 67 sk. til min Søn Anders Sørensen, hvem Gaarden efter min og min Mands Død ved det nævnte Testamente er tilskrevet, og som nu fra 1. Mai d. A. (1859) har tiltraadt samme.

Det er en Selvfølge, at Eiendommen af min Søn Anders Sørensen er modtaget gandske med de Rettigheder og Forpligtelser, som i Testamentet 1ste Post bestemt.

Af Overtagelsessummen 6.000 rd. har han afgjort de 4.000 rd. ved at indfrie den i Eiendommen indestaaende 1ste Prioritet til Etatsraad C. de Neergaards Bo, og Resten 2.000 rd. betaler han paa den i Testamentet bestemt Maade til sine Sødskende: 11te December Termin d. A."

Da den yngste datter imidlertid havde modtaget sin part, har sønnen Anders Sørensen således blot skullet svare 100 rdlr. til broderen Jens Peder, 300 rdlr. til søsteren Anne og 1.000 rdlr. samt en ko og et får til broderen Hans Rasmus.

V •

Søren Hansen og Anna Catharina Rasmusdatter fik i deres ægteskab ni børn, nemlig: I. Jens, født 1820, død samme dag som han fødtes, II. Karen, født 1821, død knap 4 måneder gammel, III. Anne, født 1822, IV. Jens, født 1824, død 3 timer gammel, V. Jens Peder, født 1825, VI. Anders, født 1828, VII. Karen Marie, født 1833, VIII. Kirstine, født 1836, død knap 1 år gammel og IX. Hans Rasmus, født 1842. Det var således kun fem af de ni børn, der voksede op, og disse fem ■ børn og deres efterkommere er nærmere behandlet i bogens andet afsnit.

Gården i Haldagerlille blev som nævnt overtaget 1859 af sønnen Anders, der sad som ejer her indtil sin død 1887, hvorefter hans enke Kirsten Hansdatter, født 1835, død 1904 sad som ejer indtil 1902, da hun afhændede den til sønnen Hans Peter Sørensen, født 1872. Han drev gården indtil sin død 1927, hvorefter hans enke Marie Cathrine Jensen videredrev gården indtil sin død 2 år senere, da Bønnekærsgaard med ialt 35 1/2 hektar blev overtaget af parrets eneste datter Ragnhild Kirsten Sørensen, født 1908 og hendes mand Henrik Holger Hansen, født 1902. Han nævnes stadig 1942 som ejer af gården.

«! *

* !*

Og lad så kort vende tilbage til Søren Hansen, der sikkert er identisk med den 17-årige dreng af samme navn, der ved folketællingen 1801 var tjenestedreng hos gamle Jens Andersen (Ane 14) og hustru Anna Olsdatter på en gård i Haldagerlille by, som han selv senere blev fæster af og derpå ejer af. Om ham fortælles i Tystrup og Haldagerlille sognes historie skrevet af præsten for de to sogne C. Krarup: "at han som Soldat var med i Napoleonskrigene og i en lang aarrække var i tysk fangenskab, hvor han blev godt behandlet og virkede som skolelærer. Naar der en sjælden gang kom breve fra ham, maatte pastor Stabeli læse dem for forældrene i Næblerød (da de jo ikke selv kunne læse). Efter 9 års forløb kom Søren Hansen hjem. En aften bankede det på døren, hvor hans forældre boede, og moderen kom ud. Hun ser en mand stå udenfor, som bad om husly for natten, men i den tro, at det var en rejsende svend, siger hun, at det kunne der ikke være tale om. Da hørte konen, at den fremmede sagde: "men Moder, kender du mig ikke, det er jo Søren", hvorover hun blev så glad, at hun straks løb ind til naboen for at fortælle, at Søren var kommet hjem".

i

Der kan nok ikke herske megen tvivl om, at denne overlevering om Søren Hansens krigsdeltagelse i hovedtrækkene er sande, men det havde været mest nærliggende at antage, at han i så fald har været med i det danske korps på 12.000 mand under prins Frederik af Hessen, som indgik i den franske marschal Davouts armeekorps, og som i sidste halvdel af 1813 kæmpede mod svenske og tyske tropper i Nordtyskland. Vi ved imidlertid, at Søren Hansen var kommet hjem fra fangenskab i 1818, da han blev gift med Anna Catharina Rasmusdatter, og skal det være rigtigt, at han sad fanget i Tyskland i 9 år, må han istedet have været med et dansk korps på 2.500 mand under general Johann Ewald, som kæmpede i Tyskland i 1809.

Den historiske baggrund for disse kamphandlinger var Englands angreb på Danmark i august-september 1807. Den 16. august det år landsatte englænderne nemlig uden forudgående krigserklæring 16.000 mand syd for Vedbæk. Og få dage senere yderligere 10.000 mand nord for Køge. Tropperne rykkede mod København, som samtidig blev belejret af den britiske flåde, og den 2. september om aftenen efter en herlig sommerdag startede et voldsomt bombardement af byen med brandraketter og granater. Ialt sendte englænderne ca. 10.000 bomber ind over byen, et par

tusinde mennesker omkom, 346 ejendomme nedbrændte helt, 239 brændte delvis, og yderligere 731 led alvorlig overlast ved sprængninger. I København var besætningen på 5.000 liniesoldater, 2.500 landeværnstropper og 5.000 mand i de frivillige korps, men situationen var håbløs, da Københavns skyts ikke kunne nå de fjendtlige batterier. Kronprins Frederik, der styrede riget for den sindsyge konge, opholdt sig ved tropperne i Holsten, hvorfor Københavns kommandant sammen med sine officerer måtte træffe beslutningen om kapitulation og udlevering af flåden til englænderne, som den 21. oktober drog bort med 17 linieskibe, 12 fregatter, 8 brikker og 32 mindre orlogsfartøjer, til en samlet værdi af 20 millioner rigsdaler, efter at man forinden havde ødelagt alt, hvad der ikke kunne slæbes bort. Katastrofen viste, at neutralitet alene ikke skærmede nogen mod overlast. Man gik nu straks igang med at reorganisere hæren, ligesom man opbyggede et nyt søforsvar, især bestående af lette fartøjer, de såkaldte kanonbåde. I foråret 1808 var den danske hær på ca. 59.000 mand med 144 kanoner, og hæren var fordelt med 33.000 mand på Sjælland og småøerne, 6.000 på Fyn, 8.000 i Jylland og 12.000 i Holsten. Situationen var iøvrigt yderst farlig, idet Sverige var forbundsfælle med England, og den svenske konge nærede et nærmest blindt had til Danmark. I foråret 1808 sendte Napoleon et fransk-spansk hjælpekorp på 32.800 mand til Danmark. Korpset gik imidlertid i løbet af året delvis i opløsning, efter at Spanien havde gjort oprør mod Napoleons besættelse, hvorfor de spanske tropper deserterede og vendte hjem, medens franskmændene blev, således at de først forlod Danmark i april 1809. Der var imidlertid tale om en negativ hjælp med store udgifter til følge.

■1

Det var på denne baggrund, at et dansk korps på 2.500 mand med 10 kanoner under general Johann Ewald i Tyskland kom i aktiv krigsdeltagelse. En prøjsisk major Schill havde samlet et frivilligt korps på 2.000 prøjsere og prøvede nu at skabe en folkerejsning mod de franske besættelsestropper i Prøjsen. Efter en række dristige kampe, hvorunder major Schills tropper bl.a. slog et fransk korps ved Damgarten, søgte majoren ind i fæstningen Stralsund. Det danske korps blev i denne forbindelse afgivet til en dansk-hollandsk division under den franske general Gratien, og divisionen stormede og erobrede Stralsund efter 4 timers hidsig kamp. Af majorens styrke blev de 700 mand taget til fange, medens de danske tab ved stormen var 68 mand. Senere på året kæmpede general Ewalds brigade tappert og heldigt mod hertugen af Braunschweig-Oels, der ligeledes havde samlet et frivilligt korps til oprør mod den franske besættelse. Det må have været under disse kamphandlinger, at Søren Hansen blev taget til fange af tyskerne. (Arne Stevns: "Vor Hær i Krig og Fred")